

Copyright © 2001, forfatterne og Universitetsforlaget.

Framsida: Grafik av Eliisa Isoniemi, Helsingfors. Variation av teman Rättfärdighetens Skydd (2000)

Printed in Norway by AIT Otta AS

ISSN 0105-1121

Utgitt med støtte fra Nordisk Publiseringnemnd for samfunnsvitenskapelige tidsskrifter

Årsabonnement for 24. årgang, 2001	I Norden NOK	Utenfor Norden US \$
Institusjoner og virksomheter	495	99
Privatpersoner	385	76
Studenter	195	47
Løssalg pr. stk.	185	30
Dobbeltnummer	285	48

Henvendelse til forfatterne kan skje gjennom redaksjonen. Henvendelse om abonnement, adressendring m.v. skal skje til Universitetsforlaget, Postboks 508 Sentrum, N-0105 Oslo, Norge, tlf +47 24 14 75 00, telefax +47 24 75 01, e-post: abonnement@universitetsforlaget.no.

Rettfærds grunnlag

Rettfærd er et rettsvitenskapelig tidsskrift som utgis av en nordisk redaksjon. Tidsskriftet skal være et åpent forum for kritisk juss. Rettfærd ønsker en debatt om retten fra en teoretisk og praktisk vinkel, og om forholdet mellom rett og samfunn.

Rettfærd ser retten i sammenheng med politikk, økonomi, økologi og kultur. Rettfærd vil bidra til å avdekke rettens undertrykkende egenskaper, og dessuten sette lyset på rettslige muligheter i arbeidet for bedring av utsatte gruppers livssituasjon.

Rettfærd inneholder kritikk av konkrete reguleringer og rettslige fenomener, samt ideer og konstruktive bidrag til forståelsen, anvendelsen og utviklingen av retten. Rettfærd legger vekt på at leserkretsen er nordisk. Tidsskriftet er orientert mot nasjonale, nordiske og internasjonale problemstillinger og diskusjoner.

Indledning

I Rettfærd, nr. 2, 2001, blev bolden givet op til en række artikler, der anlægger en retlig vinkel på Manuel Castells bog: "The Information Age: Economy, Society and Culture". Denne artikelserie følges op i dette nummer af Rettfærd, hvor Professor i kriminologi, Oslo, Per Ole Johansen foretager en kritisk analyse af Castells behandling af internationale kriminelle netværk. Per Ole Johansen påviser blandt andet, at Castells påstand om, at de kriminelle netværk er en historisk nyskabelse, er noget unuanceret. Ifølge Per Ole Johansen har organisationerne ofte træk af såvel modernitet som tradition. De kriminelle aktiviteter knyttes for eksempel op på international handel og finans, mens de metoder, som man benytter sig af i form af vold og trusler, er traditionelle for det kriminelle miljø.

Netop internationale kriminelle netværk, herunder bekæmpelsen af dem, påkalder sig fornyet interesse i kølvandet på terrorhandlingerne mod World Trade Center og Pentagon den 11. september 2001. Per Ole Johansens karakteristik af internationale kriminelle netværk som bærere af såvel moderne som traditionelle træk synes at passe godt på terrorangrebene i USA. Metoden, som bestod i voldelige selvmordsaktioner i områder med mange civile, repræsenterede på sin vis det traditionelle element – om end de aktuelle terrorangreb "udmærkede" sig ved det uhyggeligt store antal civile, som omkom i forbindelse med terror-

aktionerne. Men der var også nye træk ved det terrornetværk som udførte terrorhandlingerne. Det viste sig for eksempel, at den traditionelle profil, som forskere og efterretningstjenester havde tegnet af terrorister, der af religiøse grunde er parat til at give deres liv i en selvmordsaktion, ikke fuldt ud matchede de piloter, som fløj de kaprede fly ind i World Trade Center og Pentagon. I World Trade Center aktionen var flere af selvmordspiloterne i midten af trediveerne, havde kone og børn, var veluddannede (fra vestlige universiteter), boede i USA, tog del i sociale amerikanske netværk og fremstod i det hele taget som en integreret del af den amerikanske middelklasse. Den intensive planlægning som lå bag terroraktionen og det usædvanlig store antal ofre for den kan fremhæves som andre – om ikke nye træk – så i alt fald forstærkede traditionelle træk. Som et eksempel på, hvorledes international terrorisme i øvrigt kan tænkes tilført nye træk, kan nævnes anvendelsen af computere/elektroniske medier med henblik på at forårsage sabotage. "Attacks through interference with an information system" nævnes således som en "terrorist offence" i "Proposal for a council framework decision on combating terrorism" af 19.9.2001 udarbejdet af EU-kommissionen.

Terrorhandlingerne i USA lader til at ville få vidtrækkende følger af retssikkerhedsmæssig karakter i såvel USA som Europa. Takket være den moderne teknologi

var verdenen i stand til at følge begivenhederne direkte på fjernsyn og orientere sig løbende over internettet. I den følelseladede stemning, som naturligt fulgte efter de voldsomme billeder af det brændende World Trade Center, måtte politikerne handle. Grupper i den danske befolkning havde allerede selv "taget affære" og ladet deres frustration over billeder af herboende palæstinensere, som fejrede terrorangrebet, gå ud over tilfældige mennesker med anden etnisk baggrund end dansk. I et forsøg på at styrke mulighederne for bekæmpelse af international terrorisme blev der lagt op til tiltag om intensivering af EU-samarbejdet på dette område. Det ovenfor nævnte kommissionsforslag vedrørende bekæmpelse af terrorisme er et led i denne intensivering og en del af det politimæssige og retlige samarbejde, som er hjemlet i afsnit VI i TEU, (terrorisme nævnes direkte i art. 29 samt art. 31 e). Forslaget vedrører bl.a. udveksling af oplysninger, udlevering og retsforfølgning. Den danske justitsminister fremkom med løsninger på, hvordan Danmark ville kunne udlevere terrorister til USA, der som bekendt har dødsstraf,

uden at komme på kant med EMRK. De retssikkerhedshensyn, som man under normale omstændigheder ville tillægge en betydelig vægt i spørgsmål om retsforfølgelse på tværs af landegrænser, udlevering, asylansøgers rettigheder, styrkelse af efterretningstjenesterne etc., blev ikke tildelt meget opmærksomhed. Der er ingen tvivl om, at den internationale terrorisme bør bekæmpes, men såvel på nationalt plan som EU-plan, bør dette ikke føre til en negligering af den nuancerede afvejning af hensyn – herunder retssikkerhedsmæssige hensyn i forhold til svage grupper og enkeltindivider – som bør ligge til grund for god lovgivning. Den danske statsminister "manede til besindighed" blandt den del af de herboende palæstinensere som fejrede terrorangrebet. Det samme råd kunne man muligvis give til de danske og europæiske beslutningstagere i den kaotiske og følelseladede situation, som det voldelige terrorangreb har efterladt verdenen i.

Den danske Retfærd-redaktion har redigeret dette nummer.

Kriminalitetens globale økonomi

PER OLE JOHANSEN

Kriminelle netværk og "organisasjoner" har de siste 10-15 årene internasjonalt seg på en slik måte at vi ved tusenårsskiftet sto overfor en kriminell, global økonomi, med meget negative følger for demokratiet og den internasjonal handel, som man aldri før hadde vært vitne til.

Det er Manuel Castells som tegner dette trusselbildet i Informationsåldern, volym III Millenniets slut, kap. 3, og deri kan man jo være enig eller uenig, men slike generaliseringer er uansett en anledning til å videreføre den faglige diskusjonen om de internasjonale aspektene ved organisert og økonomisk kriminalitet.

Den første spørsmålet som melder seg er det historiske. Castells har en visjon av en endring til det verre, som representerer noe historisk nytt i "kvalitet" og omfang. Men er nå det så sikkert? Det neste spørsmålet er en oppfølging av Castells sitt ensidige bilde av aktive internasjonale løvbrytere og passive næringsdrivende i offerrollen. Internasjonal forskning viser flere nyanser enn som så.

Castells sin visjon av tusenårsskiftet

Castells har "sett" dem, de nye internasjonale forbryterne fra siciliansk mafia, russisk mafia, albansk mafia, tyrkiske heroinligaaer, kinesiske triader, nigeriansk mafia, og colombianske og mexicanske kokainnettverk. Som andre næringsdrivende av den tvilsomme typen har de lært seg å samarbeide på tvers av landegrensene og å utnytte moderne teknologi og finans til "hvitvask" av enorme "svarte" fortjenester som er krumtappen i den nye kriminelle økonomien. De største pengene ligger i smugling av narkotika, våpen og finanssvindel, kunsttyverier, utpressing, prostitusjon, menneskesmugling og handel med kroppsdeler. "Svart" salg av radioaktivt materiale er også en "vekstindustri", som vil gjøre mere av seg i årene fremover, hevder Ca-

stells. Narkotika er størst i dollar og cent som "business" betraktet. Våpenhandelen er den mest interessante fordi det er så vanskelig å se hvor det legale markedet tar slutt og det illegale begynner. Tilsynelatende legale produsenter, og selv stater er involvert i internasjonal tuskhandel med våpen, påpeker Castells i et av de mere interessante avsnittene i sitt arbeid, med henvisning til bl.a. Frankrike, Storbritannia, Spania, Russland og Kina. Handelen med "human organs" er en typisk "tredje verden – rike verden" transaksjon, med kunder i Tyskland, Sveits og Italia, og en meget kynisk handel, med utnyttning av fattige mennesker eller pasienter som ikke er klar over at legene "forsyrer" seg.

Overgangen til markedsøkonomien i Russland har gitt de kriminelle helt nye muligheter, russiske som utenlandske, og ikke minst skapt en ny type kriminelle, slik Ca-